

FÖRDJUPNING – Stark arbetsmarknad i Sverige och omvärlden

Arbetslösheten har minskat och sysselsättningsgraden har ökat i både Sverige och omvärlden efter pandemin. Utvecklingen har hållit i sig, trots att den höga inflationen lett till åtstramningar i penningpolitiken och trots att BNP-tillväxten har dämpats. Att arbetsmarknaden varit så stark beror bland annat på hushållens uppdämda vilja att konsumera tjänster efter pandemin. En annan orsak är att företagen har valt att fortsätta anställa trots att efterfrågan avtagit, förmodligen för att de tidigare haft stor brist på arbetskraft. Dessutom har reallönerna krympt och även detta kan ha bidragit till högre efterfrågan på arbetskraft.

Sysselsättningen i Sverige har sedan mitten av 2021 utvecklats ungefär enligt det historiska sambandet med BNP-tillväxten. Under första kvartalet i år var dock sysselsättningstillväxten starkare än så och flera arbetsmarknadsindikatorer pekar på att sysselsättningen kommer att fortsätta öka de närmaste månaderna. De nyligen slutna avtalen på den svenska arbetsmarknaden indikerar att löneökningarna de kommande två åren visserligen blir högre än normalt, men ändå lägre än i omvärlden. Sverige borde därför ha bättre förutsättningar än andra länder att ha en stark arbetsmarknad, med hög sysselsättning, och samtidigt kunna få ner inflationen. Men bedömningen är likväl att sysselsättningen kommer att minska något när efterfrågan dämpas.

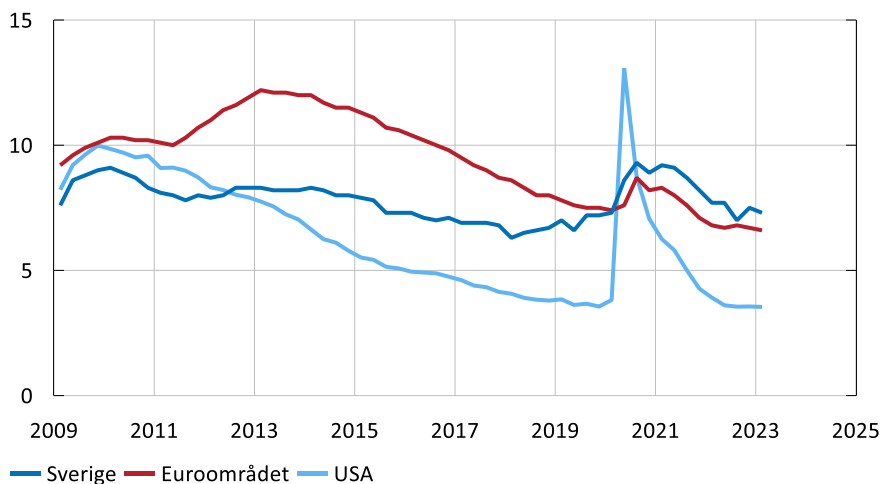
Arbetsmarknaderna har återhämtat sig väl efter pandemin i både Sverige och omvärlden. Arbetslösheten har minskat och sysselsättningsgraden ökat (se diagram 48 och diagram 49). Förra året steg inflationen kraftigt och centralbanker runt om i världen började strama åt penningpolitiken. Konsumentförtroendet föll drastiskt, företagens konfidensindikatorer minskade och BNP-utvecklingen dämpades. Men arbetsmarknaderna i euroområdet, USA och Sverige har ändå fortsatt att utvecklas starkt. Utvecklingen i Sverige liknar den i omvärlden, trots stora skillnader i hur arbetsmarknaderna fungerar och hur expansiv finanspolitiken har varit.⁴⁹ I euroområdet och i Sverige är sysselsättningsgraden högre än före pandemin, men i USA har den inte återhämtat sig fullt ut. Återhämtningen i BNP har varit starkare i Sverige än i USA och euroområdet, vilket kan förklara varför den svenska sysselsättningsutvecklingen står sig väl i en internationell jämförelse.

---

⁴⁹ Exempelvis finns det stora skillnader mellan länderna i hur lönerna sätts och hur flexibla arbetsmarknaderna är i termer av anställningstrygghet, uppsägningsregler och -kostnader samt ersättningar vid arbetslöshet.

Diagram 48. Arbetslöshet i Sverige, euroområdet och USA

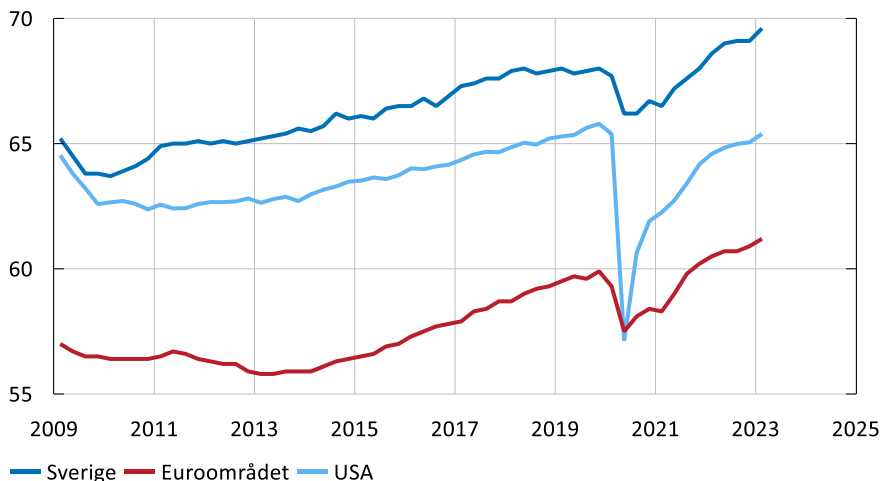
Procent av arbetskraften, 15–74 år

Källor: Eurostat, OECD och SCB.

Diagram 49. Sysselsättningsgrad i Sverige, euroområdet och USA

Procent av befolkningen, 15–74 år

Källor: Eurostat, OECD och SCB.

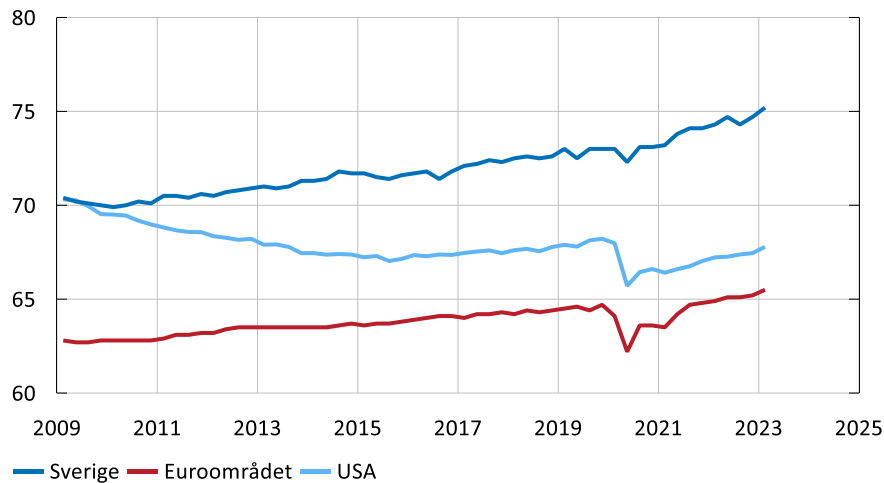
Pandemin är en viktig förklaring till utvecklingen

För att förstå varför arbetsmarknaden i nuläget är så stark måste man se till hur pandemin har påverkat situationen. Pandemin förändrade arbetskraftsutbudet i euroområdet, USA och Sverige, men på olika sätt. I många länder har utbudet av arbetskraft minskat. De faktorer som ofta lyfts fram som orsaker till detta är att invandringen varit lägre under pandemin och att många människor förändrade sina preferenser kring arbetslivet, till exempel hur mycket man vill arbeta. I vissa länder har också många äldre gått i pension och lämnat arbetsmarknaden permanent (främst i USA).

I Sverige är arbetskraftsdeltagandet mycket högt och det minskade inte heller nämnvärt under pandemin (se diagram 50). Detta är också orsaken till att vi fortsatt har relativt hög arbetslöshet i Sverige.⁵⁰ Men pandemin påverkade utbudet av arbetskraft även här. Många valde att omskola sig eller byta bransch. Utbudet av arbetskraft minskade därför inom vissa tjänstebranscher, även om det totala arbetskraftsdeltagandet inte gick ner. Därför har många företag haft svårt att rekrytera personal med önskad kompetens efter pandemin.

Diagram 50. Arbetskraftsdeltagande i Sverige, euroområdet och USA

Procent av befolkningen, 15–74 år

Källor: Eurostat, OECD och SCB.

Det finns också faktorer som har påverkat efterfrågan på arbetskraft. Under pandemin var finanspolitiken kraftigt expansiv i många länder och både hushåll och företag fick stöd. Statligt stöd till korttidsarbete i Sverige och många andra europeiska länder är ett exempel på krisåtgärder som bidrog till att många anställda kunde behålla sina jobb och till att arbetslösheten ökade mindre än den skulle ha gjort utan stödet. Det möjliggjorde en snabb återhämtning i produktionen efter pandemin. Till följd av korttidsarbete påverkades också hushållens inkomster i Sverige i mindre grad än de skulle ha gjort om fler hade blivit arbetslösa.⁵¹ I USA fick hushållen i stället stora statliga bidrag under pandemin. Dessa olika stöd innebar att hushåll i Sverige och omvärlden kunde spara pengar, i synnerhet eftersom de inte kunde resa och konsumera som vanligt.

⁵⁰ Hur många som deltar i arbetskraften skiljer sig mycket mellan olika länder och påverkas bland annat av befolkningens struktur och olika institutionella faktorer, exempelvis utformningen av utbildnings-, socialförsäkrings-, pensions- och skattesystemen samt olika traditioner, lagar och regler som reglerar arbetsmarknaden. En relativt stor andel av arbetslösheten i Sverige beror på hög arbetslöshet bland ungdomar som studerar på gymnasie- och högskolenivå. Det är till stor del skillnader i utbildningssystem som förklarar varför ungdomsarbetslösheten är så hög i Sverige jämfört med andra länder. Om man jämför arbetslösheten i kärnarbetskraften (25–54 år) är den svenska arbetslösheten mer i nivå med andra länder.

⁵¹ I många europeiska länder får de anställda som omfattas av korttidsarbete däremot arbetslöshetsersättning.

Efterfrågan på arbetskraft steg snabbt efter pandemin när man kunde återgå till ett liv utan restriktioner. Det gjorde att resursutnyttjandet steg och att många företag rapporterade om brist på arbetskraft. Många människor ville resa, gå på restaurang och göra saker som de inte kunnat göra under pandemin och det innebar att efterfrågan på personal ökade snabbt i vissa branscher.

Företagen har behållit mer personal än vad de tror efterfrågan kräver på kort sikt

Att hushållen sparade så mycket under pandemin har gjort det möjligt för dem att fortsätta konsumera tjänster trots att levnadskostnaderna nu ökat kraftigt. Den höga efterfrågan på tjänster tycks hålla i sig, även om de svenska hushållens totala konsumtion har minskat de senaste kvartalen. Dessutom har den svaga kronan bidragit till högre export och därmed också till högre efterfrågan på arbetskraft inom exportindustrin och i de tjänstebanscher som är nära kopplade till industrin.⁵² Även den gröna omställningen i industrin har bidragit positivt till efterfrågan på arbetskraft och väntas göra det under en lång tid framöver.

Åtminstone i Sverige finns det tecken på att företag som länge haft brist på arbetskraft och haft svårt att rekrytera inte har velat minska personalstyrkan, även om de förväntat sig sämre efterfrågan. Konjunkturinstitutets nya indikator för labour hoarding, som mäter andelen företag som väljer att ha mer personal än vad produktionen på kort sikt behöver, har varit på en relativt hög nivå och är fortsatt högre än normalt (se diagram 51). Den senaste tidens nedgång i indikatorn tycks bero på att företagen ser något ljusare på efterfrågeläget framöver. Även företagets anställningsplaner har varit överraskande positiva de senaste månaderna. Detta kan tyda på att företagen inte tror att nedgången i efterfrågan blir så djup eller långvarig.

Ytterligare en faktor som kan ha bidragit till att öka efterfrågan på arbetskraft i Sverige är att reallönerna har minskat kraftigt till följd av den höga inflationen. Arbetskraften har blivit mindre kostsam relativt kapitalet och även relativt arbetskraftskostnaderna i andra länder, där de nominella löneökningarna varit högre. Industriavtalet, som gäller från andra kvartalet i år, ger totalt 7,4 procents löneökningar under två år, fördelade på 4,1 procent första året och 3,3 procent andra året. De löneavtal som slutits sedan dess ser ut att följa industrins märke. Enligt Medlingsinstitutet ökar de avtalade lönerna nominellt med 3,3 procent 2023 och med 3,5 procent 2024.⁵³

Den aggregerade löneutvecklingen påverkas också av förändringar i sammansättningen av de anställda och av löneökningar utöver avtal. Riksbanken bedömer att lönerna sammantaget kommer att stiga i en takt som, givet den ekonomiska utvecklingen i övrigt, är förenlig med att inflationen faller tillbaka till målet. Prognosen innebär att de reala lönerna fortsätter att sjunka i år och ökar först nästa år, vilket till viss del kan motverka en nedgång i efterfrågan på arbetskraft. För att ha en god reallöneutveckling på sikt är det viktigt att inflationen faller tillbaka och åter stabiliserar sig

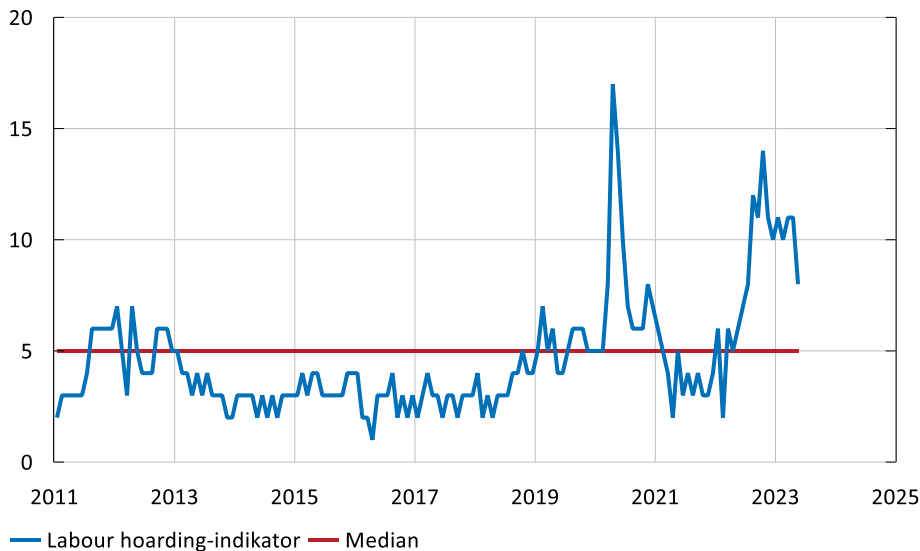
⁵² Se "Jakten på röda prislappar tilltar", *Riksbankens företagsundersökning*, maj 2023, Sveriges riksbank.

⁵³ Löneökningarna för kalenderåren 2023 och 2024 påverkas av att de nya avtalen gäller från andra kvartalet och framåt i år.

kring målet. Men även tillväxten i produktivitet är en viktig pusselbit för att real-lönerna ska stiga långsiktigt. En högre produktivitetstillväxt möjliggör högre löneökningar utan att de driver upp inflationen.

Diagram 51. Labour hoarding i totala näringslivet

Procent

Anm. Labour hoarding-indikatorn beräknas som andelen företag som förväntar sig ökat eller förändrat antal anställda, samtidigt som de förväntar sig försämrade efterfrågeläge.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Sysselsättningstillväxten i Sverige efter pandemin har varit ungefär i linje med historiska BNP-samband

Ett sätt att undersöka om utvecklingen på arbetsmarknaden har varit starkare än väntat är att jämföra den faktiska sysselsättningstillväxten med hur den skulle ha varit om den hade följt BNP-tillväxten enligt historiska mönster. Detta görs genom att skatta så kallade Okun-samband mellan procentuell förändring i sysselsättning och real BNP-tillväxt för perioden 1995–2019.⁵⁴ Därefter används faktiska BNP-utfall för att skriva fram antalet sysselsatta till och med första kvartalet 2023. De heldragna linjerna i diagram 52 visar utfall för antalet sysselsatta för euroområdet, USA och Sverige och de ljusblå fälten visar vad sysselsättningen skulle ha blivit om utvecklingen hade följt historiska samband med BNP-tillväxten, skattade med olika modeller.⁵⁵

⁵⁴ Ofta skattas sambandet mellan förändringen i arbetslöshet och real BNP-tillväxt, vilket också var fallet i ursprungsstudien A. M. Okun (1962), "Potential GNP: Its Measurement and Significance" i *Proceedings of the Business and Economics Statistics Section*. Alexandria, VA: American Statistical Association. Sysselsättningen är dock ett bättre mått på ekonomisk aktivitet och en mer rättvisande mått i en internationell jämförelse, eftersom det finns så stora strukturella och konjunkturella skillnader i arbetskraftsdeltagandet mellan olika länder.

⁵⁵ Resultaten skiljer sig något åt beroende på modellspecifikationen. I diagrammet visas den lägsta och högsta framskrivningen för varje kvartal från olika modellskattningar. För euroområdet och USA ingår två

I Sverige utvecklades sysselsättningen sämre än de historiska sambanden indikerar fram till och med första halvåret 2021 (se diagram 52). En förklaring till det är att pandemin var en annorlunda kris som innebar stora förändringar både för ekonomin och samhället i stort. Bland annat innebar pandemin att konsumtionen av många sysselsättningsintensiva tjänster, som hotell, restaurang, kultur och fritid, minskade kraftigt. Industriproduktionen minskade däremot inte lika mycket. Industrin har stor betydelse för Sveriges BNP-tillväxt, vilket till stor del förklarar varför BNP-utvecklingen blev bättre än sysselsättningsutvecklingen fram till mitten av 2021.

Återhämtningen under 2021 avvek också något från normala mönster. Oftast brukar arbetade timmar för redan anställda öka före nyanställningar i en konjunkturuppgång. Men efter pandemin ökade företagen i stället antalet sysselsatta mer än antalet arbetade timmar. Från andra halvåret 2021 fram till slutet av 2022 ökade antalet sysselsatta i Sverige ungefär i linje med det historiska sambandet med BNP-tillväxten och i början av 2023 var sysselsättningstillväxten till och med något starkare.^{56, 57}

Sysselsättningen hade återhämtat sig fullt ut fjärde kvartalet 2021. Arbetade timmar minskade mycket mer än sysselsättningen under pandemin till följd av korttidsarbete och hade återhämtat sig först under andra kvartalet 2022 (se diagram 53).

Diagram 52 visar att sysselsättningstillväxten i euroområdet har varit starkare än det historiska BNP-sambandet efter pandemin. Arbetade timmar har däremot utvecklats svagare än sysselsättningen i euroområdet (se diagram 53). För USA visar skattningarna att utvecklingen varit betydligt svagare än det historiska sambandet, vilket delvis beror på demografiska förändringar, som att relativt stora grupper gått i pension och att invandringen minskat. Även arbetade timmar har utvecklats relativt svagt i USA. Reallönerna har utvecklats starkare i omvärlden än i Sverige, vilket skulle kunna vara en möjlig förklaring till att sysselsättningsnivån är högre i Sverige än i omvärlden. Även arbetade timmar har utvecklats starkt i Sverige sedan andra halvåret 2022.

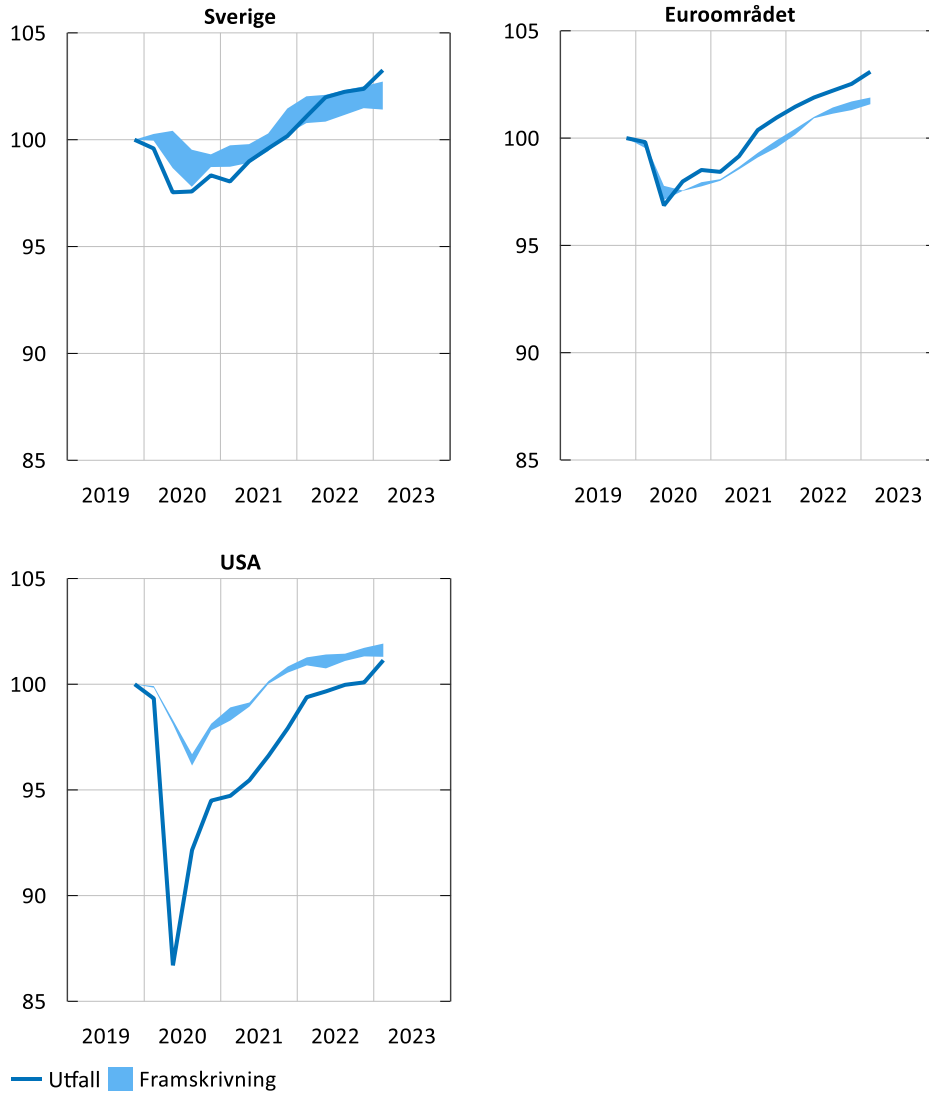
modeller, en baserad på årlig procentuell förändring och en baserad på kvartalsvis procentuell förändring. Modellerna inkluderar även laggade variabler för att tillåta en viss eftersläpning i sambandet mellan BNP och sysselsättning. För Sverige ingår dessutom en specifikation som baseras på ett bedömt BNP- och sysselsättningsgap. Bland modellerna för Sverige ingår också en så kallad BVAR-modell med 11 variabler som är betingad på utfallen på samtliga variabler utom sysselsättningen.

⁵⁶ I samband med publiceringen av BNP för första kvartalet 2023 reviderades BNP-utfallen upp historiskt, framför allt för 2021. Innan upprevideringen visade skattningar att sysselsättningen hade utvecklats starkare än BNP. Upprevideringen av BNP-tillväxten medförde att sysselsättningen nu har utvecklats mer i linje med BNP, förutom under första kvartalet 2023.

⁵⁷ Att sysselsättningstillväxten enligt Okun-skattningarna utvecklats ungefär i linje med BNP samtidigt som labour hoarding-indikatorn har varit på en hög nivå kan vara förvånande. Men det finns flera tänkbara förklaringar till att Okun-skattningarna och labour hoarding-indikatorn inte är samstämmiga. Exempelvis kan företagen ha överraskats av styrkan i efterfrågan. Dessutom består BNP av fler komponenter än företagets produktion, till exempel offentlig konsumtion och offentliga investeringar.

Diagram 52. Utfall och framskrivning av antalet sysselsatta i Sverige, euroområdet och USA

Index, kvartal 4 2019 = 100

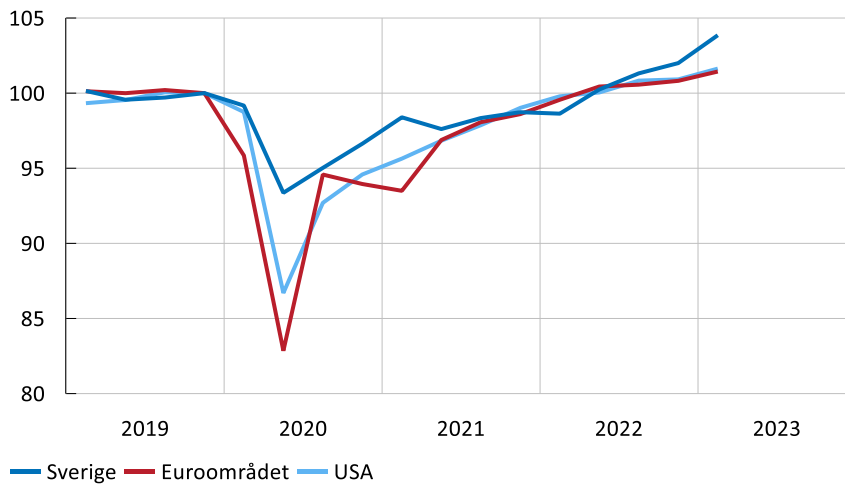

Anm. Fältet visar det lägsta och högsta värdet från olika modellskattningar. För Sverige ingår tre Okun-skattningar samt en BVAR-skattning. För euroområdet och USA ingår två Okun-skattningar.

Källor: Eurostat, OECD, SCB och Riksbanken.

Diagram 53. Arbetade timmar

Index, kvartal 4 2019 = 100

Källor: Eurostat, SCB och U.S. Bureau of Labor Statistics.

Osäkert hur mycket arbetsmarknaden dämpas framöver

Den snabba ökningen i efterfrågan som följde efter pandemin medförde att många företag fick brist på arbetskraft och nu tycks de hamstra arbetskraft. Dessutom kan efterfrågan på arbetskraft ha påverkats positivt av kraftigt minskade reallöner. Dessa faktorer förklarar åtminstone delvis varför arbetsmarknaden har stått emot åtstramningarna så pass väl. Anställningsplanerna enligt Konjunkturbarometern är fortsatt något positiva och både företag och hushåll har blivit lite mindre pessimistiska om framtiden den senaste tiden. De nyligen slutna avtalen på den svenska arbetsmarknaden indikerar att löneökningarna de kommande två åren visserligen blir högre än normalt, men ändå lägre än i omvärlden. Förutsättningarna för Sverige att ha en stark arbetsmarknad, i termer av sysselsättning, och samtidigt kunna få ner inflationen borde därför vara bättre än för andra länder.

Men Riksbanken bedömer ändå att sysselsättningen kommer att minska något när efterfrågan dämpas framöver. Att arbetsmarknaden kyls av och resursutnyttjandet minskar bör ge ett lägre inflationstryck. Det finns dock betydande osäkerhet i prognosen. Stora chocker i ekonomin, som pandemin, förändrar arbetsmarknadens sätt att fungera, temporärt eller mer permanent, och innebär att utvecklingen inte nödvändigtvis följer historiska samband. Det gör i sin tur att prognoser baserade på sådana samband blir mindre tillförlitliga. Dessutom kompliceras analyser i realtid av att BNP-statistiken revideras i efterhand och att revideringarna ibland är relativt stora.